TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

Lausunto

TSV/10200/2024

21.10.2024

Perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

EU/88/2022-SM-52, U 69/2002 vp

Lausunto valtioneuvoston kirjelmästä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun lausuntoa asiassa ”Valtioneuvoston kirjelmä Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisystä ja torjunnasta (U 69/2022 vp)”.

Aiemmat lausunnot

Aiemmissa lausunnoissaan tietosuojavaltuutettu on tuonut esiin huolensa aiemman esityksen epäsuhtaisesta puuttumisesta esitetyn säätelyn kohteena olevien luonnollisten henkilöiden yksityisyyden suojaan sekä viranomaisten toimivaltuuksiin.

Euroopan tietosuojaneuvosto antoi myös 13.2.2024 uuden lausunnon[1] aiemmasta esityksestä.

Lausunto

Tietosuojavaltuutetun toimistolle 7.-8.10. toimitetun materiaalin mukaisesti aiempaa Euroopan komission esitystä (COM(2022) 209 final) on Unkarin puheenjohtajuuskaudella muutettu muun muassa poistamalla esityksestä teksti ja ääniviestintään sekä ennalta tuntemattomaan CSAM-aineistoon kohdistuva tekninen valvonta ja edellyttämällä päästä päähän salausta käyttäviä viestintäpalveluita mahdollistamaan välitettävien viestien läpivalaisu jo viestijän päätelaitteessa. Viestintäpalvelun käyttäjiä edellytettäisiin antamaan suostumuksensa kuva- ja videoviestintänsä läpivalaisuun voidakseen käyttää viestintäpalvelua ym. viestien lähettämiseen.

Puheenjohtajan kompromissiesitys vie esitystä parempaan suuntaan. Merkittävänä parannuksena voidaan pitää sitä, että päästä päähän salausta ei purettaisi. Esityksessä on kuitenkin edelleenkin merkittäviä heikkouksia, jotka läpi mennessään heikentäisivät merkittävästi yksilöiden yksityisyyden suojaa ja tietosuojaa sekä vaikuttaisivat digitaalisen yhteiskunnan rakenteisiin.

[1] https://www.edpb.europa.eu/system/files/2024-02/edpb_statement_202401_proposal_regulation_prevent_combat_child_sexual_abuse_en.pdf

Tässä lausunnossa ei arvioida tai oteta kantaa ilmeisiin tietoturvariskeihin, joita esityksen mukaisten läpivalaisumekanismien rakentaminen viestintäpalveluihin synnyttäisi, muuten kuin toteamalla että teknisesti esitetyn kaltainen viestintäpalvelun käyttäjän päätelaitteella tehtävä kuvien ja videoiden läpivalaisu edellyttänee tietoliikenneyhteyttä päätelaitteen ja palveluntarjoajan tai ehdotetun EU Centren välille tiivistetietojen välittämistä ja vertailua varten aina kuvia tai videoita välitettäessä, ja tästä syntyviä välitystietoja voidaan käyttää päätelaitteiden ja niiden haltijoiden seurantaan.

On myös huomionarvoista, että tunnistamismääräyksiä koskevien muutoksien ohella, esityksen 4 artikla edelleen velvoittaa viestintäpalvelujen tarjoajia toteuttamaan oma-aloitteisesti kaikki kohtuulliseksi kokemansa, sekä esityksen luettelemat, toimenpiteet tarjoamansa palvelun lapsien turvallisuuteen kohdistuvan riskitason alentamiseksi tasolle, jolla tunnistamismääräyksiä ei olisi tarpeen tai mahdollista käyttää. Sikäli kuin nämä oma-aloitteiset toimenpiteet eivät ole riittäviä, voidaan korkeariskiseksi määritellylle verkkopalvelulle antaa tunnistamismääräys.

Tässä yhteydessä on lisäksi todettava, että lähtökohta, jonka mukaan tunnistamismääräyksellä voitaisiin tunnistaa vain jo kertaalleen rikolliseksi todettuja kuvia ja videoita ei kuitenkaan näyttäisi tarkoittavan, etteikö ehdotetussa menettelyssä läpivalaistaisi myös muita kuvia ja videoita. Eduskunnan suurelle valiokunnalle toimitetun U-jatkokirjeen mukaan kuvien tunnistamiseen käytettäisiin niin kutsuttua hashingiä. Käytettyä tekniikkaa ei kuvailla puheenjohtajan kompromissiesityksessä tarkemmin, mutta ainoa vaihtoehto näyttäisi käytännössä olevan seuraava: henkilön ladatessa kuvia tai videoita viestintäpalveluun tarkoituksenaan lähettää niitä, näistä lasketaan nk. hash-luku, jota verrataan tietokannassa olevan jo rikolliseksi todetun kuvan tai videon hash-lukuun. Tarkat yksityiskohdat tunnistamismääräyksen yhteydessä käytettävistä teknologioista jätetään täytäntöönpanosäädösten kautta Euroopan komission myöhemmin päätettäväksi. Esityksestä ei käy ilmi, että henkilöitä, joiden lataamia kuvia tai videoita rajattaisiin tai että menettely kohdennettaisiin ainoastaan tarkasti rajattuihin tilanteisiin: esityksen 7 artiklassa määräys kohdennettaisiin yksinomaan palveluun tai sen osiin. Toisin sanoen tietosuojavaltuutetulla olevien tietojen perusteella vaikuttaa siltä, että kuvien ja videoiden läpivalaiseminen ei kohdennettaisi henkilötasolla ja voisi käytännössä tarkoittaa kaikkien palvelunkäyttäjien kuva- ja videomateriaalin läpivalaisemista. Sen lisäksi, että näin laajaa, kohdentamatonta kuvien ja videoiden läpivalaisemista ei voida pitää suhteellisuusperiaatteen mukaisena, ei se myöskään tehokkaasti estäisi sanotun materiaalin lähettämistä. Ihmissilmälle pienillä teknisillä muutoksilla, kuten kuvan mikrokontrastin tai reunojen säätämisen seurauksena, kuvasta laskettava hash-luku poikkeaisi verrattavan, rikolliseksi todetun kuvan hash-luvusta.

Lausuttavassa puheenjohtajavaltion kompromissiesityksessä esitetään että kuva- ja videoviesteihin kohdistettavien läpivalaisutoimenpiteiden kohdentuessa päästä päähän salattua viestintää hyödyntävään palveluntarjoajaan, toimenpiteet olisivat mahdollisia vain sillä edellytyksellä, että viestijä antaa palveluntarjoajan ehtojen mukaisesti nimenomaisen suostumuksensa siihen, että ko. toimintoa voidaan palvelussa käyttää. Jos palvelua käyttävä viestijä ei anna lupaa kuvien läpivalaisulle, hän ei voisi lähettää ko. sovelluksella kuvamuotoista materiaalia.

TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

Asetusehdotuksessa ei tarkemmin määritellä suostumusta. Sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden kuuluessa yksityisyyden suojan ydinalueeseen, tulee näiden EU perusoikeuskirjan vahvistamien oikeuksien ja vapauksien rajoittamisesta säätää tarkkarajaisesti lailla niiden keskeistä sisältöä kunnioittaen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Henkilötietojen käsittelyyn liittyvä suostumus on määritelty yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 11 alakohdassa ja se on yksi mahdollinen henkilötietojen käsittelyperuste tietosuoja-asetuksessa asetettujen edellytysten täyttyessä. Jotta suostumus on pätevä, sen on oltava yksilöity, tietoinen, aidosti vapaaehtoinen ja yksiselitteinen tahdonilmaisu.

Euroopan tietosuojaneuvosto on julkaisuissaan 05/2020 (”Suostumusta koskevat suuntaviivat”)[2] ja 08/2024 (”Valid Consent in the Context of Consent or Pay Models Implemented by Large Online Platforms”)[3] käsitellyt laajemmin laillisen suostumuksen edellytyksiä ja rajoituksia sekä suostumuksen käyttöä palvelun käytön edellytyksenä. Yksittäisenä nostona pätevän suostumuksen edellytyksistä todettakoon, että suostumuksen antamisesta on oltava mahdollisuus kieltäytyä, ja se on voitava peruuttaa ilman haitallisia seurauksia. Suostumuksen peruuttamisen on oltava yhtä helppoa kuin suostumuksen antaminen.

Puheenjohtajavaltion kompromissiesityksestä jää epäselväksi, miten esitetty palvelun täysimääräisen käytön rajoittaminen vain kuvallisen viestinnän läpivalaisuun suostuville käyttäjille täyttää yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisen suostumuksen edellytykset.

Vaikuttaisi sille, että suostumusta paremmin voisi tulla kyseeseen suoraan asetuksella asetettu käsittelyperuste (Yleinen tietosuoja-asetus 6(1)(c)), joka saattaisi olla mahdollista esimerkiksi kehittämällä kuvien ja videoiden läpivalaisua kohdennetummaksi ja tarkkarajaisemmaksi.

Puheenjohtajavaltion kompromissiesityksestä jää käsitys, että esitetty palvelun käytön rajoittaminen vain kuvallisen viestinnän läpivalaisuun suostuville käyttäjille ei täytä yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisen suostumuksen edellytyksiä.

Allekirjoitus

Anu Talus
Tietosuojavaltuutettu

Lauri Karppinen
IT-erityisasiantuntija

[2] https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-052020-consent-under-regulation-2016679_fi
[3] https://www.edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/opinion-board-art-64/opinion-082024-valid-consent-context-consent-or_fi